

Whistleblower ilmoituskanavan käyttö Perhon kunnassa

Khall § 313 27.11.2023

383/07.01.02/2023

Valmistelija

*vs. talous- ja hallintojohtaja Kirsi Kellokangas, puh. 040 183 3165 tai
kirsi.kellokangas@perho.com*

Laki Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta tuli voimaan 1.1.2023. Kysymys on EU:n ilmoittajan suojeludirektiivin (2019/1937) eli ns. whistleblower-direktiivin täytäntöönpanosta.

Lainsäädännön tarkoituksena on varmistaa, että henkilö, joka työnsä yhteydessä havaitsee tai epäilee yleisen edun vastaista toimintaa erikseen määritellyillä EU:n tai kansallisen oikeuden aloilla, voi ilmoittaa asiasta turvallisesti.

Direktiivi velvoittaa tietyt työnantajat perustamaan sisäisen ilmoituskanavan väärinkäytösten ilmoittamista varten. Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että yksityisen ja julkisen sektorin oikeushenkilöt ottavat käyttöönsä sisäiset kanavat ja menettelyt rikkomisten sisäistä ilmoittamista ja jatkotoimia varten. **Ilmoituskanava ei ole yleinen palautekanava, vaan nimenomaan vakavien väärinkäytösten ilmoittamista varten luotu palvelu.**

Sisäisen palvelukanavan perustamisvelvollisuus koskee kuntia ja kuntayhtymiä, joiden työ- tai virkasuhteessa olevien henkilöiden määrä on säännöllisesti vähintään 50 henkilöä. Sama koskee kuntien ja kuntayhtymien määräysvallassa olevia oikeushenkilöitä, kuten tytäryhtiöitä. Sisäisen ilmoituskanava olisi tullut ottaa käyttöön kolmen kuukauden sisällä lainvoimaantulosta eli viimeistään 1.4.2023. Kuntien tytäryhtiöiden kohdalla käyttöönottoaika on viimeistään 17.12.2023.

Lain (1171/2022) esitöissä on todettu, että ilmoituskanavien ja -menettelyjen käyttöönotto edellyttää yhteistoimintalakien mukaista vuoropuhelua tai yhteistoimintamenettelyä.

Organisaatiossa työ- ja virkasuhteessa työskenteleville henkilöille on annettava mahdollisuus tehdä ilmoitus sisäisen ilmoituskanavan kautta. Organisaatio voi sallia myös muille henkilöille ilmoittamisen sisäisen ilmoituskanavan kautta. Se, annetaanko muille kuin organisaation työ- tai virkasuhteessa oleville kyseinen mahdollisuus, on siten organisaation harkinnassa. Tämän mahdollisuuden tarkoituksenmukaisuutta tulee harkita organisaatiokohtaisesti. Jos muille annetaan mahdollisuus tehdä ilmoituksia, tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi organisaation verkkosivujen kautta. Mahdollisuus voitaisiin antaa esim. lain 5.1 §:ssä mainituille henkilöille, kuten yksityiselle ammatinharjoittajalle tai harjoittelijalle. Lain tarkoittama suojelu koskee vain lain 5 §:ssä määritellyyn soveltamisalaan kuuluvia ilmoittajia.

Kunta voi halutessaan mahdollistaa myös nimettömien ilmoitusten vastaanottamisen. Velvollisuutta siihen ei ole. Mahdollisuus nimettömään ilmoitukseen voi laskea kynnystä tehdä ilmoitus mahdollisesta rikkomuksesta ja myös käytännössä parantaa ilmoittajan oikeusturvaa.

Toisaalta nimettömän ilmoittamisen mahdollistaminen saattaa lisätä tulevien ilmoitusten määrää. Nimettömään ilmoittamisen mahdollistaminen tulee harkita organisaatiokohtaisesti.

Lain 4 luvussa on säännökset keskitetystä ilmoituskanavasta ja toimivaltaisista viranomaisista. Keskitetyn ilmoituskanavan toiminnasta vastaa oikeuskanslerinvirasto. Oikeuskanslerinviraston on tiedotettava keskitettyyn ilmoituskanavaan ilmoittamisesta, toimivaltaisista viranomaisista ja annettava niihin liityen neuvontaa.

Kunta voi itse määrätä, millaiset ilmoituskanavat se ottaa käyttöönsä. Ilmoittamisen tulisi olla mahdollista kirjallisesti tai suullisesti. Ilmoituksia voidaan ottaa vastaan esimerkiksi postitse, verkkosivuilla tai puhelimesta. Yksinkertaisimmillaan ilmoittaminen voisi tapahtua esimerkiksi toimittamalla ilmoitukset kirjallisesti perinteiseen palautelaatikkoon. Ilmoituskanavien toiminta voidaan hoitaa organisaatiossa kokonaan taikka ulkoistaa kokonaan tai osittain. Jos suullinen ilmoittaminen on mahdollista, se on voitava tehdä puhelimitse tai muun ääniviestijärjestelmän kautta ja ilmoittajan pyynnöstä kohtuullisen ajan kuluessa järjestettävässä henkilökohtaisessa tapaamisessa.

Ilmoittajalle tulee toimittaa ilmoituksen **vastaanottamisesta ilmoitus seitsemän päivän kuluessa** ilmoituksen vastaanottamisesta. Kaikki rikkomisia koskevat **ilmoitukset tulee kirjata**. Ilmoittajalle tulee antaa **palaute toimista**, joita ilmoituksen perusteella on toteutettu tai aiotaan toteuttaa sekä kyseisten jatkotoimien valinnanperusteet. Palaute on annettava **viimeistään kolmen kuukauden kuluessa** ilmoituksen vastaanottoilmoituksen toimittamisesta. Ilmoitusten käsittelijän on oltava tehtävässään riippumaton ja hänellä tulee olla edellytykset raportoida suoraan organisaation johdolle.

On huomioita, että ilmoituksiin sisältyvien henkilötietojen käsittelyssä tulee kaikilta osin noudattaa yleisen tietosuojalain ja tietosuojalain säännöksiä. Huomiota on kiinnitettävä erityisesti henkilötietojen käsittelyä koskeviin periaatteisiin (5 artikla) sekä sisäänrakennetun ja oletusarvoisen tietosuojan periaatteeseen (25 artikla).

Toimivaltaisia viranomaisia ei ole laissa määritelty. Lain 18 §:n perusteluissa on toimivaltaisista viranomaisista ei-tyhjentävä luettelo. Siinä on kuntien osalta mainittu rakennusvalvontaviranomaisuus (ympäristönsuojelu ja säteily- ja ydinturvallisuus) ja ympäristönsuojeluviranomaisuus (ympäristönsuojelu) sekä terveydenhuoluviranomaisuus (säteily- ja ydinturvallisuus) ja elintarvikevalvontaviranomaisuus (elintarvikkeiden ja rehujen turvallisuus sekä eläinten terveys ja hyvinvointi). Myös kunnat on erikseen määritelty toimivaltaisiksi viranomaisiksi kansanterveyden alalla.

Lain 20 §:n mukaan toimivaltaisten viranomaisten tulisi **nimetä ilmoituksen käsittelystä vastaava henkilö tai henkilöt**. Vastaavalla henkilöllä tulee olla riittävä asiantuntemus ilmoitusten käsittelyyn. Ilmoituksia saavat käsitellä vain nimetyt henkilöt.

Toimivaltaisen viranomaisen on ryhdyttävä ilmoituksen saatuaan tarpeellisiin toimenpiteisiin ilmoituksen paikkansa pitävyyden selvittämiseksi ja tarvittaessa rikkomiseen puuttumiseksi sekä annettava ilmoittajalle tieto ilmoituksen perusteella toteutetuista toimenpiteistä kolmen tai perustelluista syistä enintään kuuden kuukauden kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta.

Toimivaltaisen viranomaisen on annettava ilmoittajalle tieto ilmoituksen perusteella aloitetun selvityksen lopullisesta tuloksesta. Lisäksi oikeuskanslerinviraston siirtämän ilmoituksen käsittelyn päättymisestä toimivaltaisessa viranomaissssa on ilmoitettava oikeuskanslerinvirastoon.

Toimivaltainen viranomainen voi päättää käsittelyn lopettamisesta, jos ilmoitus koskee rikkomista, joka on ilmeisen vähäinen, eikä edellytä asian paikkansa pitävyyden selvittämistä tai kyse on toistuvista ilmoituksista, jotka eivät sisällä rikkomista koskevaa merkittävää uutta tietoa verrattuna aikaisempaan ilmoitukseen, joka on asianmukaisesti käsitelty. Päätös käsittelyn lopettamisesta ei vaikuta laissa tarkoitettuun ilmoittajan suojeluun. Ilmoittajalla ei ole valitusoikeutta päätöksestä.

Lain vaatimukset kanavalle:

- Organisaation on tiedotettava ilmoittamisesta sisäiseen ilmoituskanavaan ja oikeuskanslerinviraston keskitettyyn ilmoituskanavaan. Ilmoittamiseen liittyvistä menettelyistä ja ilmoittajan suojelun edellytyksistä. Tiedot on esitettävä selkeässä muodossa ja siten, että ne ovat helposti ilmoittajien saatavilla.
- Organisaation on nimettävä ilmoitusten käsittelystä vastaava henkilö tai henkiöt, joiden on oltava tehtävässään puolueettomia ja riippumattomia.
- Kanavan tulee olla turvallinen. Ilmoittajan ja ilmoituksessa mainittujen kolmansien osapuolten henkilöllisyyden luottamuksellisuus on suojattava ja muiden kuin valtuutettujen pääsy tietoihin on estettävä
- Ilmoittajalle tulee toimittaa ilmoitus ilmoituksen vastaanottamisesta seitsemän päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta
- Kaikki ilmoitukset tulee kirjata
- On ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin ilmoituksen paikkansa pitävyyden selvittämiseksi ja tarvittaessa rikkomiseen puuttumiseksi
- Ilmoittajalle tulee antaa palaute toimista, joita ilmoituksen perusteella toteutetaan. Palaute on annettava kolmen kuukauden kuluessa
- Ilmoituskanavan kautta tulevat tiedot on poistettava viiden vuoden kuluttua saapumisesta, jollei säilyttäminen ole välttämätön ilmoittajansuojelu- tai muussa laissa säädettyjen oikeuksien tai velvoitteiden toteuttamista varten tai oikeudellisen vaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai pulustamiseksi
- Henkilötiedot, joilla ei selvästi ole merkitystä ilmoituksen käsittelyn kannalta, on poistettava ilman viivytystä
- Tieto ilmoittajasta ja ilmoituksen kohteesta on salassa pidettävää tietoa
- Tietoja voi tietyin edellytyksin ilmoituksen paikkansa pitävyyden selvittämiseksi antaa tähän tehtävään nimetyille henkilölle.
- Kanavan tulee olla turvallinen.

Liitteenä toimintaohjeluonnos Perhon kunnan toimintaohjeeksi ilmoituskanavan käyttöön ja ilmoittajan suojeluun.

Ohje käsiteltiin yhteistyöryhmän kokouksessa 15.11.2023 ja päätettiin viedä kunnanhallituksen kokoukseen 27.11.2023 hyväksyttäväksi.

Kunnanjohtajan päätösehdotus

Kunnanhallitus päättää,

- 1) ottaa Perhon kunnan sisäiseen käyttöön sähköisen Whistleblower ilmoituskanavan
- 2) hyväksyä laaditun Whistleblower ilmoituskanavan toimintaohjeen
- 3) tiedottaa siitä henkilöstöä

Päätös

Hyväksyttiin.

Toimenpiteet, otteet
Tietohallintoasiantuntija
